

WŁODZIMIERZ SADOWSKI

AKTYWNOŚĆ WOLONTARYJNA NA BIAŁORUSI

Wolontariat, jako zjawisko aktywności społecznej, w ostatnim dziesięcioleciu staje się coraz bardziej popularny, szczególnie w krajach demokratycznych. Świadczy o tym chociażby wzrost liczby inicjatyw wolontaryjnych o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Dlatego działania rządów państw europejskich oraz Unii Europejskiej zmierzają do prawnego uregulowania omawianego zjawiska. Celem tego artykułu jest próba ukazania, jak wygląda aktywność ruchu wolontaryjnego na Białorusi, w państwie obecnie niedemokratycznym, jednak znajdującym się na kontynencie europejskim i graniczącym z Unią Europejską.

1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA WOLONTARIATU W REPUBLICIE BIAŁORUŚ

Republika Białoruś jest państwem postradzieckim. Leży we wschodniej części kontynentu europejskiego¹. Swoją niepodległość ogłosiła 25 sierpnia 1991, a jej terytorium graniczy z Polską, Litwą, Łotwą, Rosją i Ukrainą. Powierzchnia tego państwa liczy 207,6 tys. km², liczba ludności zaś wynosi około 10 mln mieszkańców. Położenie geopolityczne, a przede wszystkim historia tego kraju, wydają się mieć pierwszorzędne znaczenie w obecnej sytuacji wolontariatu w tym państwie. Za czasów, gdy Białoruś należała do Związku Radzieckiego, do inicjatywy wolontaryjnej częstokroć odnoszono

Mgr WŁODZIMIERZ SADOWSKI – doktorant, Katedra Pedagogiki Opiekuńczej, Instytut Pedagogiki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; e-mail: vovczik@gmail.com

¹ Z. S z y b i e k a, *Historia Białorusi 1795-2000*, Lublin 2002, s. 429-430.

tradycję o nazwie „subotnik”, co w Polsce za czasów PRL nazywano czynem społecznym. Tradycja ta, która na początku tworzenia się sowieckiego państwa miała charakter dobrowolny, podtrzymywana była w ZSSR². We współczesnej Białorusi koncepcje działań społecznych nacechowane są socjalistyczną spuścizną, ale podlegają one również określonej dynamice zmian.

Wolontariat rozumiany jako element życia społecznego w systemie demokratycznym³, na Białorusi jest zjawiskiem młodym i jeszcze nie ma ugruntowania społecznego ani prawnego. Przyczyna tego stanu rzeczy tkwi w sytuacji politycznej i kulturowej. Białoruś jest państwem postkomunistycznym, niedemokratycznym w znaczeniu europejskim. Wszelakiego rodzaju aktywność społeczna tak instytucji społecznych, jak i prywatnych zorganizowanych działań oraz instytucji pozarządowych, jest kontrolowana przez czynniki urzędowe i w zasadzie nie jest mile widziana przez rządzących. Jednak m.in. proces globalizacji oraz położenie geopolityczne tego państwa sprawiły, że działalność wolontaryjna coraz bardziej się zakorzenia w środowisku społecznym tego państwa.

Obecnie największą organizacją pozarządową, która angażuje wolontariuszy w swojej pracy, jest Beloruskoe Obschestvo Krasnogo Kresta. Jak podaje oficjalna strona, w tej chwili w jej działalność zaangażowanych jest około 20 tys. wolontariuszy, których można spotkać w każdym miasteczku na Białorusi⁴. Jednocześnie inicjatywy wolontaryjne coraz częściej spotyka się w ramach instytucji kształcenia. Prawie każdy uniwersytet ma swój akademicki tak zwany ochotniczy klub. W 2012 r. od ośmiu takich klubów wyszła inicjatywa stworzenia Białoruskiego Związku Wolontariuszy, aby zwiększyć efektywność swojej działalności.

Zasięg działalności wolontariuszy jest dosyć szeroki: m.in. poprzez odwiezanie, planowanie i organizowanie akcji pomocniczych, a także realizowanie własnych projektów charytatywnych niosą oni pomoc domom dziecka, samotnym starszym osobom, niepełnosprawnym, dzieciom w szpitalach i tym z rodzin dysfunkcyjnych. Za przykład posłużę się szkolną wolontaryjną organizacją pod nazwą „Skrzydła Anioła”, która działa w miasteczku gmin-

² Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich istniał od 30 grudnia 1922 r. do 26 grudnia 1991 r. W 1991 r. ZSRR uległ rozwiązaniu na 15 niepodległych państw (największe z nich to, będąca jego sukcesorem, Rosja), z których część próbowała kontynuować współpracę w ramach Wspólnoty Niepodległych Państw.

³ Zob. E. S i t a r s k a, *Wolontariat a idea społeczeństwa obywatelskiego*, w: *Praca socjalna i wolontariat w pomocy społecznej*, red. M. Mirowska, Częstochowa 2010, s. 67-75.

⁴ <http://redcross.by> [dostęp: 10 maja 2013].

nym w województwie brzeskim. Młodzież z tej miejscowości odwiedza domy dziecka w województwie, organizując dla dzieci imprezy okolicznościowe⁵. Sam fakt istnienia tego typu inicjatyw wśród społeczności małych miast wydaje się świadczyć o zasięgu prezentowanej inicjatywy społecznej.

Obecnie białoruscy wolontariusze coraz częściej angażują się w większe przedsięwzięcia. Świadectwem tego może być akcja pt. „Wczorajsze dzieci – Dzisiejsi dorośli”, mianowicie wolontariusze jednej z wyższych uczelni poszukują osób, które jako dzieci przesiedleńców z rejonów zakażonych Czarnobylem w latach dziewięćdziesiątych XX wieku wyjeżdżały na odpoczynek i rehabilitację do Włoch i mieszkały we włoskich rodzinach dzięki programowi „Adopcja na odległość” fundacji „Pomożemy im żyć”. Akcja ta została zorganizowana również na prośbę włoskich rodzin, które interesują się losem swoich dawnych podopiecznych. We wrześniu 2013 r. miało miejsce wielkie spotkanie uczestników tego przedsięwzięcia⁶.

Innym przykładem ambitnej akcji jest praca wolontariuszy przy renowacji pałacu Ogińskich⁷ czy zamku Lubczańskiego na Białorusi. W tych projektach uczestniczą wolontariusze nie tylko z Białorusi, lecz i z niektórych państw Unii Europejskiej, w tym i z Polski⁸. Przy renowacji tego ostatniego obiektu w 2012 r. w czasie wakacji pracowało nieodpłatnie jednocześnie 100 osób⁹.

Warto też zaznaczyć, że omawiane inicjatywy, w realizacji których uczestniczą wolontariusze, mają możliwość pozyskania m.in. środków unijnych. Trzeba podkreślić, że Unia Europejska nawet w okresie najchłodniejszych stosunków z władzą białoruską nie przestawała udzielać pomocy finansowej na m.in. programy walki z narkomanią czy nielegalną migracją, projekty regionalnego rozwoju, podtrzymywanie współpracy w obszarze ekologicznym czy humanitarnym. Z możliwości uzyskania tych środków coraz częściej korzystają organizacje tak rządowe, jak i pozarządowe.

⁵ <http://www.detdoma.by/category/volontery/> [dostęp: 9 maja 2013].

⁶ Zob. М. М а р т н ю к, *Белорусские волонтеры создают ассоциацию и помогают итальянцам искать детей*, „Брестская газета” 8-14 marzec 2013.

⁷ *Волонтеры из стран СНГ и Западной Европы примут участие в реставрации усадьбы Огинских*, <http://www.moyby.com/news/66192/> [dostęp: 5 maja 2013].

⁸ О. П р о н и н а, *...На каких объектах в Беларуси работают волонтеры?*, „Аргументы и Факты в Белоруссии” marzec 2010, nr 9. Zob. także: Н. Щ е р б а - ч е в и ч, *Юбилейный 10-й по счету отчет деятельности Благотворительного фонда «Любчанский замок»*, <http://ru.lubcza.by/> [dostęp: 5 maja 2013].

⁹ Zob. tamże.

2. CHRZEŚCIJAŃSKA AKTYWNOŚĆ WOLONTARIATU NA BIAŁORUSI

Białoruś jest państwem wielonarodowym. Według spisu ludności z 1989 r., zamieszkiwali tu przedstawiciele 123 narodowości, z których najliczniejsi to: Rosjanie (13,3% od ogólnej liczby ludności), Polacy (4,1%), Ukraińcy (2,9%), Żydzi (1,1%) oraz Tatarzy (0,13%)¹⁰. Różnorodność narodowościowa w tym kraju wiąże się przede wszystkim ze współistnieniem wielu religii i wyznań. Najbardziej znaczącą rolę, jako czynnik kulturowy, narodowości państwowotwórczy w dziejach współczesnego narodu białoruskiego, odegrały Kościoły prawosławny i katolicki¹¹.

Według najnowszych danych, opublikowanych w 2012 r., na Białorusi 93,5% dorosłych obywateli państwa deklaruje swoją przynależność do jakiegoś wyznania religijnego, z czego około 91,5% zadeklarowało przynależność do Cerkwi prawosławnej bądź Kościoła rzymskokatolickiego¹².

Jednak nie zawsze tak było. Na ziemiach białoruskich Kościół tak rzymskokatolicki, jak i prawosławny nie raz był prześladowany. Najbardziej ucierpiał za czasów ZSRR. Znamienny jest rok 1938, gdy władza radziecka ogłosiła zwycięstwo nad Kościołem rzymskokatolickim, zamykając ostatni czynny kościół oraz rozstrzelując ostatnich księży¹³. Odrodzenie Kościoła katolickiego na ziemiach współczesnej Republiki Białoruś rozpoczęło się pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku, posłużyło temu m.in. nawiązanie kontaktów dyplomatycznych między ZSRR i Watykanem¹⁴.

Obecnie na Białorusi Kościół rzymskokatolicki jest drugą co do wielkości konfesją, liczącą w 2009 r. 619 wspólnot w czterech diecezjach¹⁵, i prowadzi on bardzo aktywnie działalność charytatywną i społeczną. Największą rolę odgrywa organizacja Caritas, oficjalnie zarejestrowana już w 1990 r.¹⁶

¹⁰ А. Б і л ы к, Ю. У р а л ь с к і, *Нацыянальныя супольнасці ў сучаснай Беларусі*, „КіД” 1998, nr 12, s. 3.

¹¹ Zob. A. D u d i k, *Sytuacja wyznaniowa i ekumeniczna na Białorusi w latach 1988-2003*, Sandomierz 2007, s. 7-8.

¹² Информационно-аналитический центр при Администрации Президента Республики Беларусь, *Республика Беларусь в зеркале социологии, Сборник материалов социологических исследований за 2011 год*, Минск 2012, s. 44.

¹³ А. Л е б е д е в, В. П и ч у к о в, кс. С. Л я с к о в с к и, *Костёл и власть на гомельшине*, Варшава–Люблин–Гомель 2009, s. 5.

¹⁴ Zob. D u d i k, *Sytuacja wyznaniowa i ekumeniczna na Białorusi*, s. 127-128.

¹⁵ Stan na 1 marca 2009 według statystyk www.catholic.by [dostęp: 15 maja 2013].

¹⁶ «Каритас» Беларусь, <http://caritas.by> [dostęp: 10 maja 2013].

Od tego momentu Kościół katolicki zajmuje się odbieraniem i rozmieszczaniem ładunków humanitarnych, organizuje dobroczynne stołówki, akcje bożonarodzeniowe oraz wielkanocne, a także organizuje rekreacyjno-zdrowotne wyjazdy dzieci za granicę (na początku były to głównie Polska i Austria).

Aktualnie na Białorusi Caritas działa we wszystkich czterech diecezjach. Poprzez parafialne ośrodki, przy finansowej pomocy obywateli i zagranicznych sponsorów, Caritas współpracuje z terytorialnymi centrami opieki społecznej, z domami dziecka i ochronkami, domami starców, instytucjami służby zdrowia i oświaty, ze stowarzyszeniami społecznymi oraz nadal udziela indywidualnej pomocy potrzebującym. Świadectwem tego są chociażby dom socjalno-rehabilitacyjny w Mińsku, który służy jako miejsce zakwaterowania dla dzieci z nowotworami i ich rodzin na czas leczenia, czy też projekt „Socjalny punkt Caritas”. W tych punktach wolontariusze przyjmują i wydają potrzebującym pomoc humanitarną: ubrania, paczki żywnościowe i inne niezbędne rzeczy¹⁷.

Swoją wkład w rozwój wolontariatu na Białorusi wnosi też i Kościół prawosławny, który jest najstarszą konfesją w republice. Białoruska Cerkiew Prawosławna podlega pod jurysdykcję Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej, a Białoruś, zgodnie ze Statutem tej ostatniej, jest jej kanonicznym terytorium¹⁸. Odrodzenie Cerkwi prawosławnej na Białorusi oraz wzrastająca liczba parafii, które za panowania reżimu komunistycznego zmniejszyły się o około 90%, były związane m.in. ze zmianami politycznymi i świętowaniem w 1988 r. 1000-lecia Chrztu Rusi¹⁹.

Obecnie Białoruska Cerkiew Prawosławna jest najliczniejszą organizacją religijną w Republice Białoruś, liczącą według danych statystycznych na dzień 1 stycznia 2003 r. 1265 wspólnot, 25 klasztorów (z czego 15 żeńskich) oraz kilkadziesiąt bractw cerkiewnych²⁰. Stąd mamy liczne przykłady działań Białoruskiej Cerkwi Prawosławnej, w które są zaangażowani wolontariusze, jak chociażby powstałe w 2009 r. w Grodnie Grodzieńskie Dobroczynne Społeczeństwo (Гродненское благотворительное общество (ГБО)) przy Grodzieńskiej Prawosławnej Eparchii²¹.

¹⁷ Zob. List pasterski Konferencji Biskupów Katolickich Białorusi na X Dzień Caritas, „Słowo Życia” z 10 marca 2013.

¹⁸ D u d i k, *Sytuacja wyznaniowa i ekumeniczna na Białorusi*, s. 116.

¹⁹ Por. tamże.

²⁰ Tamże, s. 121.

²¹ <http://gbo.orthos.org/about> [dostęp: 10 maja 2013].

Innym przykładem jest Prawosławne Bractwo Ioana Bogosłowa w Mińsku, które w tej chwili realizuje projekt pt. „Jedyna służba wolontariatu RAZAM”. Celem tej akcji jest popularyzacja ruchu wolontariatu oraz pomocy bliźnim. W ramach tego projektu około 80 osób będzie mogło uczestniczyć w szkoleniach dotyczących organizacji zajęć rozwojowych w domach dziecka i ośrodkach dziecięcych, nauczyć się podstaw udzielania pierwszej pomocy osobom niepełnosprawnym, w praktyce zapoznać się z alternatywnymi metodami rehabilitacji²².

Od początku istnienia Republiki Białoruś Kościół tak katolicki, jak i prawosławny zajmują się udzielaniem pomocy potrzebującym poprzez angażowanie do tego osób dobrej woli. Stąd, w świetle jednocześnie przytoczonych powyżej przykładów, wydaje się słuszne stwierdzenie, że obecna sytuacja ruchu wolontaryjnego na Białorusi jest zakorzeniona w chrześcijańskiej kulturze białoruskiej, a przede wszystkim w Kościele katolickim i prawosławnym.

*

Zjawisko wolontariatu na Białorusi nie jest zbadane. Sprawia to trudność w dotarciu do literatury naukowej na ten temat i sygnalizuje jednocześnie lukę na polu naukowym. Jednak przyjrzenie się omawianemu zjawisku w świetle przytoczonych przykładów pozwala stwierdzić, że ruch wolontaryjny w tym państwie przybiera na sile. Z każdym rokiem liczba wolontariuszy rośnie, a ich działalność jest coraz bardziej dostrzegalna. Praca wolontaryjna coraz częściej spotyka się z uznaniem i aprobatą w białoruskim społeczeństwie, zwłaszcza wśród ludzi młodych. Dobrowolna, nieodpłatna praca ochotnicza może być jednym z ważnych czynników umożliwiających rozwój sektora organizacji pozarządowych, co jest ważnym elementem stanowienia się społeczeństwa demokratycznego.

²² *Единая волонтерская служба “РАЗАМ” (ЕВС “РАЗАМ”)*, <http://volunteer.by/about.html> [dostęp: 4 maja 2013].

BIBLIOGRAFIA

- D u d i k A.: Sytuacja wyznaniowa i ekumeniczna na Białorusi w latach 1988-2003, Sandomierz 2007.
- List pasterski Konferencji Biskupów Katolickich Białorusi na X Dzień Caritas, „Słowo Życia” 10 marca 2013.
- S i e m i o n o w A.: Polak z wyboru, Lublin–Lida 2011.
- S i t a r s k a E.: Wolontariat a idea społeczeństwa obywatelskiego, w: Praca socjalna i wolontariat w pomocy społecznej, red. M. Mirowska, Częstochowa 2010.
- S z y b i e k a Z.: Historia Białorusi 1795-2000, Lublin 2002.
- Б і л ы к А., У р а л ь с к і Ю.: Нацыянальныя супольнасці ў сучаснай Беларусі, КіД 1998, nr 12.
- Л е б е д е в А., П и ч у к о в В., кс. Л я с к о в с к и С.: Костёл и власть на гомельщине, Варшава–Люблин–Гомель 2009.
- М а р т н ю к М.: Белорусские волонтеры создают ассоциацию и помогают итальянцам искать детей, „Брестская газета” 8-14 marca 2013.
- П р о н и н а О.: На каких объектах в Беларуси работают волонтеры?, „Аргументы и Факты в Белоруссии” marzec 2010, nr 9.
- «Каритас» Беларусь, <http://caritas.by/> [dostęp: 10 maja 2013].
- Волонтеры из стран СНГ и Западной Европы примут участие в реставрации усадьбы Огинских, <http://www.moyby.com/news/66192/> [dostęp: 9 maja 2013].
- Единая волонтерская служба “РАЗАМ” (ЕВС “РАЗАМ”), <http://volunteer.by/about.html> [dostęp: 04 maja 2013].
- Информационно-аналитический центр при Администрации Президента Республики Беларусь, Республика Беларусь в зеркале социологии, Сборник материалов социологических исследований за 2011 год, Минск 2012, http://iac.gov.by/nfiles/s000019_255558.pdf [dostęp: 31 maja 2013].
- Щ е р б а ч е в и ч Н.: Юбилейный 10-й по счету отчет деятельности Благотворительного фонда «Любчанский замок», <http://ru.lubcza.by/> [dostęp: 05 maja 2013].
- <http://gbo.orthos.org/about> [dostęp: 10 maja 2013].
- <http://redcross.by> [dostęp: 10 maja 2013].
- http://www.church.by/ru/istoria_belorusskoy_cerkvi [dostęp: 31 maja 2013].
- <http://www.detdoma.by/category/volontery/> [dostęp: 9 maja 2013].

VOLUNTARY SERVICE'S WORK IN BYELORUSSIA

S u m m a r y

Voluntary service as a phenomenon belonging to the sphere of social activity gets more and more popular in the last decade. This is proven, for example, by an increase in the number of voluntary service initiatives with a national and international range. A careful analysis of the phenomenon of voluntary service in Byelorussia allows one to state that the voluntary service movement in that country is getting ever stronger. With every year the number of volunteers grows, and their work is ever more conspicuous. Voluntary work is met with appreciation and approval in the Byelorussian society, especially among young people. Free voluntary work may be an important factor facilitating the development of non-government organizations, which is an important element of forming a democratic society.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Key words: voluntary service, Byelorussia, volunteers.

AKTYWNOŚĆ WOLONTARYJNA NA BIAŁORUSI

S t r e s z c z e n i e

Wolontariat, jako zjawisko aktywności społecznej, w ostatnim dziesięcioleciu staje się coraz bardziej popularny. Świadczy o tym chociażby wzrost liczby inicjatyw wolontaryjnych o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Przyjrzenie się zjawisku wolontariatu na Białorusi pozwala stwierdzić, iż ruch wolontaryjny w tym państwie przybiera na sile. Z każdym rokiem liczba wolontariuszy rośnie, a ich działalność jest coraz bardziej dostrzegalna. Praca wolontaryjna coraz częściej spotyka się z uznaniem i aprobatą w białoruskim społeczeństwie, zwłaszcza wśród ludzi młodych. Dobrowolna, nieodpłatna praca ochotnicza może być jednym z ważnych czynników umożliwiających rozwój sektora organizacji pozarządowych, co jest ważnym elementem становienia się społeczeństwa demokratycznego.

Słowa kluczowe: działalność wolontaryjna, Republika Białoruś, wolontariusze.